

УДК: 342.951:351.82

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.59>

ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ КОНФІСКАЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Ліпинський В.В.,*доктор юридичних наук, доцент
директор Навчально-наукового інституту права
та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів*

Ліпинський В.В. Пропорційність та альтернативність конфіскації за порушення митних правил.

Вказується, невід'ємною частиною адміністративно-деліктного інструментарію митного адміністрування є конфіскація як адміністративне стягнення за порушення митних правил, яка являє собою примусове безоплатне вилучення за рішенням суду на користь держави безпосередніх предметів порушення митних правил та, у встановлених законом випадках, товарів та транспортних засобів, з використанням яких вчинялось митне правопорушення (ст. 465 МК України). Водночас, правова основа конфіскації, всупереч загальним принципам права, міжнародним рекомендаціям з питань митного адміністрування та досвіду найбільш розвинених держав у відповідній частині, не забезпечує пропорційність цього адміністративного стягнення та можливість її заміни на умовах, які є прийнятними для правопорушника, так й з точки зору митних інтересів держави. Автор ставить собі за мету – за результатами наукового опрацювання нормативно-правових документів найбільш розвинених держав, міжнародних договорів та українського законодавства з питань митного адміністрування визначити науково обґрунтовані шляхи тлумачення законодавчих положень про конфіскацію за порушення митних правил для їх приведення у відповідність до верховенства права, насамперед, до вимог пропорційності як його основоположного елементу.

У статті обґрунтовується, що правова основа конфіскації, всупереч загальним принципам права, міжнародним рекомендаціям з питань митного адміністрування та досвіду найбільш розвинених держав у відповідній частині, не забезпечує пропорційність цього адміністративного стягнення та можливість її заміни на умовах, які є прийнятними для правопорушника, так й з точки зору митних інтересів держави. На переконання автора, зважаючи на масштаб та безповоротність наслідків конфіскації для майнового стану правопорушника, безумовне та безальтернативне застосування цього адміністративного стягнення за порушення митних правил, незалежно від його обставин, що визначають його тяжкість та ступінь вини пра-

вопорушника, є несправедливим та несумісним із принципом верховенства права. Зважаючи на це, тлумачення положення митного законодавства про конфіскацію за порушення митних правил для ефективного правозастосування мають тлумачитись у спосіб, що дозволяє максимально адаптувати це адміністративне стягнення до усіх обставин справи. Оптимальність цього рішення підтверджується, зокрема, досвідом найбільш розвинених країн, у яких обов'язково під час вирішення питання про конфіскацію перевіряється наявність обтяжуючих та пом'якшуючих обставин, як наприклад вжиття власником спеціально переробленого чи пристосованого транспортного засобу усіх можливих заходів для відвернення використання його під час вчинення порушення митних правил або, як інший приклад, – можливість повернути спеціально перероблений чи пристосований транспортний засіб до попереднього стану для використання за призначенням, що відповідає рекомендаціям Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур.

Ключові слова: обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність за порушення митних правил; конфіскація за порушення митних правил; пропорційність адміністративного стягнення, тлумачення норм митного законодавства.

Lipynskiy V.V. Proportionality and non-oneness of confiscation for customs violations.

It is indicated that an integral part of the administrative-delict toolkit of the customs administration is confiscation as an administrative penalty for violation of customs rules, which is a forced, free of charge seizure by a court decision in favor of the state of the direct objects of the violation of customs rules and, in cases established by law, goods and vehicles, with the use of which a customs offense was committed (Article 465 of the Criminal Code of Ukraine). At the same time, the legal basis of confiscation, contrary to the general principles of law, international recommendations on customs administration and the experience of the most developed countries in the relevant part, does not ensure the proportionality of this administrative penalty and the possibility of its replacement under

conditions that are acceptable to the offender, as well as from the point of view customs interests of the state. The author sets himself the goal - based on the results of the scientific study of regulatory and legal documents of the most developed countries, international treaties and Ukrainian legislation on customs administration, to determine scientifically based ways of interpreting legislative provisions on confiscation for violation of customs rules in order to bring them into compliance with the rule of law, first of all, to the requirements of proportionality as its fundamental element.

The article argues that the legal basis for confiscation, contrary to general principles of law, international recommendations on customs administration and the experience of the most developed countries in the relevant part, does not ensure the proportionality of this administrative penalty and the possibility of its replacement on conditions both acceptable to the offender and being in the best interests of the state. According to the author, given the scale and irreversibility of the consequences of confiscation of the property of the offender, unconditional and unalterable imposition of this administrative penalty for customs rules violations, regardless of its circumstances, its severity and degree of guilt of an offender, is unfair and incompatible with the rule of law. In view of this, the interpretation of the provisions of the customs legislation on confiscation for customs rules violation for purposes of efficient law enforcement should be interpreted in a way that allows to adapt this administrative penalty to all the circumstances of the case to the greatest extent. The optimality of this decision is supported, in particular, by the experience of the most developed countries, where it is obligatory to check the existence of aggravating and mitigating circumstances when deciding on confiscation, such as taking all possible measures to prevent its use by the owner of a specially modified or adapted vehicle, the time of the breach of customs regulations or, as another example, the possibility of returning a specially modified or adapted vehicle to its previous condition for its intended use in accordance with the recommendations of the Convention on the simplification and harmonization of customs procedures.

Key words: mitigating and aggravating circumstances for customs violation; confiscation for customs violation; proportionality of administrative penalty, interpretation of customs legislation.

Постановка проблеми. Невід'ємною частиною адміністративно-деліктного інструментарію митного адміністрування є конфіскація як адміністративне стягнення за порушення митних правил, яка являє собою примусове безоплатне вилучення за рішенням суду на користь держави безпосередніх предметів порушення митних

правил та, у встановлених законом випадках, товарів та транспортних засобів, з використанням яких вчинялось митне правопорушення (ст. 465 МК України) [1]. Водночас, правова основа конфіскації, всупереч загальним принципам права, міжнародним рекомендаціям з питань митного адміністрування та досвіду найбільш розвинених держав у відповідній частині, не забезпечує пропорційність цього адміністративного стягнення та можливість її заміни на умовах, які є прийнятними для правопорушника, так й з точки зору митних інтересів держави.

Мета статті – за результатами наукового опрацювання нормативно-правових документів найбільш розвинених держав, міжнародних договорів та українського законодавства з питань митного адміністрування визначити науково обґрунтовані шляхи тлумачення законодавчих положень про конфіскацію за порушення митних правил для їх приведення у відповідність до верховенства права, насамперед, до вимог пропорційності як його основоположного елементу.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтовуючи твердження про те, що правове регулювання конфіскації за митним законодавством України є несумісним із верховенством права та не узгоджується з міжнародними стандартами з питань митного адміністрування й досвідом найбільш розвинених держав, насамперед, за підсумками аналізу митного законодавства, зазначимо, що конфіскацію відповідних товарів та/або транспортних засобів тягнуть за собою, зокрема:

- недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон (ч. 1 ст. 472 МК України);
- пересилання через митний кордон в міжнародних експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання законодавством України, а також пересилання у міжнародних поштових відправленнях товарів, заборонених до пересилання актами Всесвітнього поштового союзу (ч. 1 ст. 473 МК України);
- переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ч. 1 ст. 476 МК України);
- перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втрата цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектування (ч. 6 ст. 481 МК України);
- переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем (ст. 482 МК України);
- переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з

приховуванням від митного контролю, у тому числі з використанням товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками) (ч. 1 ст. 483 МК України);

– зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ч. 1 ст. 484 МК України) [1].

При цьому, митне законодавство передбачає конфіскацію транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками) для приховування товарів, а також тих транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів через митний кордон поза місцем розташування митного органу, незалежно від того чи є ці товари, транспортні засоби власністю особи, яка вчинила правопорушення (ч. 3 ст. 465 МК України) [1].

Разом з тим, ознайомившись із міжнародними стандартами, що охоплюють питання застосування конфіскації за порушення митних правил, з'ясовуємо, що відповідно до рекомендованого правила 16 Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур транспортні засоби потрібно конфіскувати в адміністративному чи судовому порядку тільки у випадках, коли: 1) власник, оператор чи будь-яка інша особа, відповідальна за транспортний засіб, на момент порушення була причетна до митного правопорушення або інформована про нього, або не вжила всіх обґрунтованих заходів для запобігання здійсненню правопорушення; або 2) транспортний засіб був якимось чином спеціально сконструйований, пристосований, перероблений або обладнаний для приховування товарів; або 3) відновити транспортний засіб, що був спеціально перероблений чи пристосований, не є можливим [2]. Таким чином, конфіскація транспортних засобів, спеціально перероблених чи пристосованих для вчинення порушень митних правил, за міжнародними рекомендаціями не є безумовною та не допускається, якщо їх власник вжив усіх можливих заходів для запобігання митним правопорушенням, а також якщо є можливість повернути спеціально перероблений чи пристосований транспортний засіб до попереднього стану для використання за призначенням.

Більше того, аналогічно до правового підґрунтя митних адміністративних штрафів, положення митного законодавства про конфіскацію товарів та транспортних засобів за порушення митних правил не забезпечують гнучкість застосування цього адміністративного стягнення, визначаючи його як безумовне та безальтернативне, незважаючи на широке різноманіття можливих обставин, за яких цей захід реагування не є пропорційним у світлі тяжкості правопорушення та його наслідків, ступеню вини правопорушника та інших чинників, що мають визначальне значення.

Значно більш виваженим видається підхід, якого дотримуються посадові особи американських митних органів. Йдеться про те, що у відомчих роз'яснювальних матеріалах до цих законодавчих приписів зауважується, що, як правило, під час вирішення питань за зазначеними зверненнями визначальною є існування пом'якшуючих (таких як співпраця з підрозділом митних розслідувань понад рівня очікувань) або обтяжуючих чинників (вчинення подібного митного правопорушення раніше). Якщо констатується наявність підстав для послаблення заходів стягнення щодо правопорушника, зазвичай, штраф зменшується до 30-50 % від базового значення. Конфіскація може замінюватись грошовим стягненням: 1) за перше правопорушення з пом'якшуючими обставинами – у розмірі 10-30 % вартості товарів або транспортних засобів, що підлягають конфіскації; 2) за перше правопорушення з обтяжуючими обставинами або за друге правопорушення – 30-50 % вартості товарів або транспортних засобів, що підлягають конфіскації; 3) за друге правопорушення з обтяжуючими обставинами та за наступні правопорушення – 50-80 % вартості товарів або транспортних засобів, що підлягають конфіскації [3, с. 19-20].

Принагідно зауважимо, що значно більш прогресивним за вітчизняне є положення американського митного законодавства з питань тимчасового вилучення товарів, транспортних засобів, які підлягають конфіскації, та документів на них. Йдеться про те, тоді як за митним законодавством України можливе або у встановлених законом випадках обов'язкове вилучення безпосередніх предметів порушення митних правил (товарів, транспортних засобів, які підлягають конфіскації) та відповідних документів, необхідних як докази у справі про порушення митних правил зі складенням про це протоколу з точним зазначенням кількості, міри, ваги та особливих ознак відповідних товарів, транспортних засобів та документів до завершення розгляду справи (ст. 508-517 МК України) [1], законодавство Сполучених Штатів Америки допускає дострокове повернення вилучених речей та документів за виключних обставин, зокрема, якщо немає щодо конкретних речей та документів активного кримінального провадження або іншого паралельного адміністративно-деліктного провадження та має місце будь-яка з цих обставин: 1) за матеріалами справи очевидно, що конфіскація не підлягає застосуванню до тимчасово вилучених товарів та транспортних засобів комерційного призначення; 2) заявник вносить грошову заставу, яка дорівнює вартості тимчасово вилучених товарів та транспортних засобів комерційного призначення; 3) заявник врегулював із митними органами усі питання, зокрема, сплатив усі митні платежі та компен-

сував витрати митних органів на провадження у відповідній справі [3].

Висновки. Осмисливши вищевикладене, схиляємось до думки про те, що зважаючи на масштаб та безповоротність наслідків конфіскації для майнового стану правопорушника, безумовне та безальтернативне застосування цього адміністративного стягнення за порушення митних правил, незалежно від його обставин, що визначають його тяжкість та ступінь вини правопорушника, є несправедливим та несумісним із принципом верховенства права. Зважаючи на це, тлумачення положення митного законодавства про конфіскацію за порушення митних правил для ефективного правозастосування мають тлумачитись у спосіб, що дозволяє максимально адаптувати це адміністративне стягнення до усіх обставин справи. Оптимальність цього рішення підтверджується, зокрема, досвідом найбільш розвинених країн, у яких обов'язково під час вирішення питання про конфіскацію перевіряється наявність обтяжуючих та пом'якшуючих обставин, як наприклад вжиття власником спеціально переробленого чи пристосованого транспортного засобу усіх можливих заходів для відвернення використання його під час вчинення порушення митних правил або, як інший приклад, – можливість повернути спеціаль-

но перероблений чи пристосований транспортний засіб до попереднього стану для використання за призначенням, що відповідає рекомендаціям Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. Дата оновлення: 24 жовтня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
2. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція): міжнародний документ Рада Митного Співробітництва від 18 травня 1973 року. Дата оновлення: 26 червня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643/conv#o1328.
3. U.S. Customs and Border Protection (2020). Customs Administrative Enforcement Process: Fines, Penalties, Forfeitures and Liquidated Damages – an informed compliance publication. URL: <https://www.cbp.gov/sites/default/files/assets/documents/2020-Feb/ICP-Fines-Penalties-Forfeitures-Liq-Damages-2004-Final.pdf>.